

OBČANSKÉ PRÁVO

OBECNÁ ČÁST

verze 1.2

© Ivo Telec, 2005

OBECNÉ SOUKROMÉ PRÁVO

PRÁVO OBČANSKÉ

VŠEOBECNĚ

(1 – 2)

„Nezáleží tak na právu samém, ale na duchu,
kterým ho necháme proniknouti.“

Bohuš Tomsa, O filosofické výchově právníka.
čsp. Bratislava, 1, 1927, s. 399.

TEMATICKÝ OBSAH

1. **přirozené a další základy** soukromého práva
2. **právní cit a zdravý rozum**
3. **smysl a pojem** soukromého práva
4. **svoboda** soukromých poměrů
5. **metody tvorby** soukromého práva
6. **soustava** soukromého práva, soukromoprávní dějepis a zeměpis
6. **globalizace a evropeizace** soukromého práva
7. **otevřené právní pojmy**
8. **prameny** českého občanského práva

CIVILISTIKA

■ Význam

1. obecná nauka právní
2. jedna ze zvláštních částí (odvětví) právní vědy = věda občanského práva

DIDAKTIKA OBČANSKÉHO PRÁVA

1. metoda řešení **modelových** situací,
řešení fiktivního případu (*moot*)
2. metoda **případových studií**,
řešení skutečného případu (*case study*)
3. právně **klinická** metoda
4. metoda procesní **simulace** (právnícké
divadlo), (*moot court*)
5. metoda odborných **stáží**
6. metoda právně **tvůrčího psaní**
7. doktrinárně **paměťová** metoda

ČLOVĚK V PROSTŘEDÍ

■ Jedinec

1. součást životního prostředí ☯

= pojetí přirozené, odpovědně svobodné

2. prvek struktury společenských vztahů

vč. jejich právní formy čili právních vztahů

vč. občanskoprávních vztahů

= pojetí sociálně filozofické nebo sociologické

vč. *teorie socialistického občanského práva*

PARADIGMA PRÁVA

- **Filozoficko antropologické**
= přirozená důstojnost osobnosti spojená s přirozenými lidskými právy, zákonitostmi světa a vyšší mocí, *sub specie aeternitatis*

×

- **Sociálně filozofické nebo sociologické**
= právní vztah = právní forma společenského vztahu s prvky: subjekt, objekt a obsah

VYŠŠÍ MOC

- **Zdroj silového působení ve světě, který je neodvislý od lidské vůle**

„ať chceme, nebo nechceme“

vyšší moc **X** nižší moc (lidská moc)

- **Zvláštní pojmový význam v závazkovém právu**
= **nepředvídatelná a neodvratitelná okolnost**,
např. živelní pohroma; důsledkem **zánik**
závazku pro následnou nemožnost plnění
(*vis maior*)

„Osobně pokládám za myšlenku nejhlubší moudrosti víru, že život není začátek a konec, nýbrž jen krátké dějství, krátký úsek dramata, jež spočívá v nezbadatelné hloubce toho, co se dělo s člověkem před jeho narozením a co bude pokračovat po jeho smrti.“

Emil Svoboda, Ideové základy občanského práva.
Praha, Vesmír 1936, s. 14.

PRÁVO

- **Objektivní přirozený řád veškerenstva**

(physis)

- **Lidskou vůlí společensky stanovené
nebo uznané pravidlo chování**

(thesis)

PŘIROZENÉ ZÁKLADY SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Platnost přirozených práv**
  - **uznání neporušitelnosti** přirozených práv člověka; preamb. LZPS
  - **slib** ústavního soudce **chránit** neporušitelnost přirozených práv; čl. 85/2 Ú

- **Důsledky pro právo podústavní**
  - důkaz logický a právně rétorický

PŘIROZENÝ A PRÁVNÍ ŘÁD

- **Přirozený řád** (na lidské vůli nezávislý)
axiomatická soustava = netřeba dokazovat
např. střídání ročních období
- **Právní řád** (lidskou vůlí stanovený)
např. zák. č. 54/1946 Sb., o letním čase

PŘIROZENÉ A PŘIROZENOPRÁVNÍ

- **Přirozené**

= **souladné** s přirozenými světovými zákonitostmi
a důstojností lidského jedince i druhu

- **Přirozenoprávní**

= právní **doktrína**

právně filozofická **myšlenka** (idea)

součást **právní ideologie**

různé myšlenky lišící se zdrojem

přirozených práv nebo jejich poznatelností

PŘIROZENÉ PRÁVO

- **Objektivní pojmový význam**
= přirozené světové zákonitosti (**objektivní řád dějů**) se zdrojem ve **vyšší moci**, *např. zákon rovnováhy (Gleichgewichtsgesetz)*
- **Subjektivní pojmový význam**
= subjektivní **vrozená** přirozená práva každého člověka obsahově **vyplývající** z přirozených světových zákonitostí (přirozeného práva v objektivním právním smyslu)
např. subjektivní přirozená práva osobnostní

PŘIROZENÉ ZÁKONY

- **Láska** (nikoli nenávist), *Amor vincit omnia (Vergilius)*
kladné „nastavení“, absolutní hodnota
- **Zpětné působení**; příčina a následek
- **Přitažlivost stejnorodosti**, *Simile gaudet simili*
- **Tíha**
- **Rovnováha**; vyrovnání braní a dávání
- **Pohyb**
- **Vznik a rozklad**; koloběh
aj.

KTERÁ PRÁVA JSOU PŘIROZENÁ?

- **Práva vrozená** (*angeborene Rechte*), § 16 ABGB

ipso facto z povahy osobnosti (ABGB)

1. **přirozená práva osobnostní**

např. *přirozené právo žít*; žijeme bez ohledu na stát, kmen, rod, církev aj. společenské authority

2. **jiná práva přirozené povahy**

×

- **Práva nabyvatelná** (*erwerbliche Rechte*), § 18 ABGB

PŘÍKLADY MEZINÁRODNÍ

- **Přirozené právo dítěte † na život**
uznané čl. 6 (1) *Úmluvy o právech dítěte* (1989);
sděl. č. 104/91 Sb.
- **Přirozené právo národů užívat plně a svobodně jejich přírodního bohatství a zdrojů** (*inherent right*)
uznané čl. 25 *Mezinárod. paktu o hospodář., sociál. a kultur. právech* (1966); vyhl. č. 120/1976 Sb.
- **Přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu**
uznané čl. 51 *Charty SN* (1945); vyhl. č. 30/45 Sb.

PŘÍKLADY JUDIKATURNÍ

- **Přirozené právo porobeného národa na boj proti okupujícímu agresorovi, včetně odporu branného**

N ÚS č. 55/95 Sb.

- **Přirozené právo společenských organizací a spolků na vrácení majetkových práv**

N ÚS č. 24/97 Sb.

RYS OSTROVID

- **Přirozené právo rysa na existenci v naší přírodě**

MŽP: záchranný program silně ohroženého druhu živočicha rysa ostrovida v České republice (1998)

Zvíře = živý tvor,
nikoli věc v právním smyslu

USPOŘÁDÁNÍ SUBJEKTIVNÍCH PŘIROZENÝCH PRÁV

- **Nezadatelné nabytí** přirozených práv
- **Nezadatelná existence** přirozených práv
- **Státem upravený výkon** přirozených práv
- **Státem přiznaná ochrana** přirozených práv

POZNÁNÍ SUBJEKTIVNÍCH PŘIROZENÝCH PRÁV

■ Poznání citem

- právní cit (cit pro dobro a spravedlnost)
vcítění se pomocí **svědomí**,
metoda citové jurisprudence

■ Poznání zdravým rozumem

- povaha věci (*Natur der Sache*)
- míra všech věcí a následky věcí

PRÁVNÍ CIT

- **Součást lidské osobnosti (ducha)**

(Rechtsempfinden)

např. cit pro spravedlnost,

cit pro rovnováhu práv a obecných

dober (Gleichgewichtsempfindung)

= intuitivní zdroj právních pravd

ZDRAVÝ ROZUM

- *Common sense*

= rozumovému poznání nadřazený
praktický soud a hodnocení životní situace
dle **prožité zkušenosti** (empirie)
bez vlivu právně teoretických znalostí
= **intuitivní zdroj základních právních pravd**

- **Rozumné očekávání** (*reasonable expectation*)

- **Rozumné uspořádání poměrů**

„Osvícenství je vykročení člověka z jeho samým zaviněné nesvéprávnosti. Nesvéprávnost je neschopnost používat svůj vlastní rozum bez cizího vedení. Tato nesvéprávnost je zaviněna námi samými, když její příčinou není nedostatek rozumu, ale nedostatek rozhodnosti a odvahy používat ho bez cizího vedení. Sapere aude! Měj odvahu používat svůj vlastní rozum!, je tedy heslem osvícenství.“

Immanuel Kant, Odpověď na otázku: Co je to osvícenství?, 1730.
Filos. čas., 41, 1993, č. 3, s. 381. Překl. *Loužiliv*.

MRAVNÍ ZÁKLADY SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Souběh a prolínání mravnosti a právnosti**
- **Zlatá pravidla** (*aureae regulae*) **soukromého práva:**
  1. **neplatnost** soukromoprávních jednání přičících se dobrým mravům; § 39 o. z.
  2. **zákaz výkonu** soukromých práv v rozporu s dobrými mravy; § 3 odst. 1 o. z.
  3. **občanskoprávní odpovědnost** za škodu úmyslným jednáním proti dobrým mravům; § 424 o. z.

MRAVNÍ SMYSL A SMYSL PRO KRÁSU

- **Mravní smysl**
= schopnost rozeznávat **dobro a zlo**
např. šikanu nájemce bytu pronajímatelem
- **Smysl pro krásu**
= schopnost rozeznávat **krásu**
(soulad a souzvuk) a **ošklivost**
*např. umělecké dílo, vzhled výrobku nebo obalu
výrobku (design) = průmyslový (vkusový) vzor*

ÚSTAVNÍ ZÁKLADY SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Subjektivní veřejná ústavní práva občana**
= státem zformalizovaná přirozená práva člověka

- **Přímá působnost v poměrech:**
  1. soukromých; *srv. právo na stávku*
  2. veřejných; *srv. právo na soudní ochranu*

SOUKROMÉ PRÁVO V OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI

- Ústavněprávní pojem občanské společnosti
Česko založeno na (preamb. Ú):
  1. úctě k lidským právům
  2. zásadách občanské společnosti
    - **zásada primátu práva soukromého**
nad (převážně donucujícím) právem veřejným
zejm. trestním nebo organizačně technickým
(Privatrechtsgesellschaft),
    - **zásada právního státu** (*materieller Rechtsstaat*)
    - **zásada rovnosti** v soukromých aj. právech,
aj.

PRÁVOVĚDNÉ ZÁKLADY SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Právní věda**

orientace účeloslovně-hodnotová

- Teorie “The One Right Answer“

- **Otevřené právní pojmy**

generální klausule **dotvářené** soudcovským aj.
používáním v konkrétních případech

OPĚT CIVILISTIKA A DALŠÍ

■ Právní věda - obecná část

1. právní metodologie
2. teorie tvorby práva
3. právní hermeneutika
4. teorie právní argumentace

■ Právní věda - zvláštní část

1. privatistika
2. publicistika
3. konstitucionalistika
4. internacionalistika
5. **civilistika = věda občanského práva**
6. komercionalistika
7. právní romanistika
8. kanonistika **aj.**

SMYSL SOUKROMÉHO PRÁVA

- Udržování **přirozené rovnováhy** v soukromých poměrech a jejich **vyrovnávání**
- Východiskem **přirozené zákony rovnováhy a vyrovnání brání a dávání**, působící ve vesmíru, přírodě a mezi lidmi

ÚČEL SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Dobro právního bezpečí soukromých poměrů lidí a právnických osob, a to stanovením:**
  1. způsobu **výkonu a ochrany** přirozených lidských práv, *např. práv osobnostních*
  2. způsobu **nabývání, výkonu a ochrany** soukromých práv
  3. soukromoprávní **odpovědnosti** za ohrožení nebo porušení přirozených nebo soukromých práv

PILÍŘE SOUKROMÉHO PRÁVA

■ Základní právní instituce

1. ochrana osobnosti a rodiny
vč. osobního stavu
2. vlastnictví
3. závazky
4. odpovědnost za delikty

■ Římskoprávní význam

1. *personae* (osoby)
2. *res* (věci)
3. *actiones* (žaloby)

Gaius: Institutiones

2. stol.

SOUKROMÉ PRÁVO

OBJEKTIVNÍ A SUBJEKTIVNÍ

- **Objektivní právo** (*lex, law*)
  - = soukromoprávní řád = část právního řádu
  - = soubor právních norem **a** právních principů soukromoprávní povahy
- **Subjektivní právo** (oprávnění), (*ius, right*)
  - = míra a způsob **právně možného** chování osob, vyplývajícího z právního řádu a chráněného státním prosazením

PRÁVO SPRAVEDLIVÉ A PRÁVO PŘÍSNÉ

- **Právo spravedlivé, *ius aequum***
  1. **formální spravedlnost, *aequum***
    - se stejným se nakládá stejně
  2. **materiální spravedlnost, *bonum***
    - každý případ má být upraven nebo rozhodnut způsobem mu **nejpřiměřenějším**
    - ohled na **okolnosti** případu

- **Právo přísné, *ius strictum***
  - v soukromém právu **výjimkou**;
např. právo směnečné (směnečná přísnost);
přísnost **vyrovnávána** výhodou umoření směnky

SOUKROMOPRÁVNÍ NORMY A SOUKROMOPRÁVNÍ PRINCIPY

- **Právní normy:** platí **výlučně**
příkaz, zákaz, nebo
dovolení;
jedno ruší druhé
- **Právní principy:** platí **souběžně**
dva nebo více; kříží se
a vyvažují se vzájemně, a to:

1. *secundum et intra legem* = právní normy
2. *praeter legem* = právně politické podněty
3. *extra (contra) legem* = ***ius non scripta***

SOUKROMÉ PRÁVO A PROCESNÍ PRÁVO

- **Právo soukromé = hmotné**
  1. právo občanské aj.

- **Procesní právo = formální**
  1. procesní právo civilní (občanské)
  2. procesní právo správní
  3. procesní právo soudně správní
  4. procesní právo trestní aj.

SOUKROMÉ PRÁVO A PROCESNÍ PRÁVO CIVILNÍ

- **Soukromé právo**
  - právo občanské, obchodní, pracovní aj.
- **Veřejné právo**
  - procesní právo civilní (občanské); o. s. ř.

Není jednotné „*občanské právo hmotné a procesní*“,
ale **zvlášť** občanské právo (= **soukromé**)
a **zvlášť** procesní právo občanské (= **veřejné**).

X

Je jednotné „*trestní právo hmotné a procesní*“ (= **obojí veřejné**).

POJETÍ SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Dualistické** (české, slovenské aj.)
  1. státem **uznaná** (zaručená) vrozená **přirozená** práva osobnostní aj.
  2. státem **daná** (pozitivní) soukromá práva

- **Monistické**
  1. pozitivistické, *např. Gesetzpositivismus* ☹️
  2. sociologické, *např. Freirechtschule, marxisticko-leninská obecná teorie státu a práva* ☹️

SOUKROMÉ NEBO VEŘEJNÉ PRÁVO

■ Právní doktríny

- teorie nadřízenosti

s výjimkou veřejnoprávních smluv

- teorie subjektů, organická

- teorie zájmová, *Ulpianus: „Publicum est, quod ad statum rei romane spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem.“*

■ Judikatura

R 276/04 Sb. r. NSS

SOUKROMÁ NEBO VEŘEJNÁ MOC

■ Soukromé právo

(ius privatum)

- **soukromá nadřízenost** v **soukromých** poměrech
*např. obecně příkazní
nebo zvlášt' pracovně
příkazní nadřízenost*
- výkon **nesvrchované** soukromé moci,
*např. soukromé právo
výpovědi soukromé
smlouvy*

■ Veřejné právo

(ius publicum)

- **veřejná nadřízenost** ve **veřejných** poměrech
např. rozkaz
- výkon **svrchované** veřejné moci,
*např. soudním
rozhodováním o právech*

- **nikdo nemá svrchovanou soukromou moc nad jiným**

- **rovný vztah, např. pracovní poměr**

- **stát má svrchovanou veřejnou moc nad lidmi a právnickými osobami**

- **vrchnostenský vztah, např. služební poměr, procesní vztah soudu a účastníka řízení**

PŘÍKLAD 1: KULTURNÍ PAMÁTKA

Soukromé právo vlastnické k domu.

(o. z.)

Veřejnoprávní prohlášení

stále soukromého domu za kulturní památku

s veřejnoprávním ochranným režimem

za účelem zachování kulturního dědictví.

(z. č. 20/87 Sb., o st. památk. péči)

PŘÍKLAD 2: LOGO®

Soukromé právo průmyslově vlastnické
k nezapsanému grafickému označení (logu).

Veřejnoprávní kvalifikace
stále soukromého grafického označení (loga)
na základě **veřejnoprávního úkonu** zápisného
úřadu (zápisu označení do **veřejného** rejstříku
ochranných známek)®
se soukromoprávními účinky
za účelem **zvláštní soukromoprávní ochrany**.

ROVNOST V PŘIROZENÝCH A SOUKROMÝCH PRÁVECH

Každý
je roven v uznání
svých **přirozených** osobnostních práv,
v jejich **výkonu a ochraně**,
jakož i v **nabývání**
svých **soukromých** práv
a v jejich **výkonu a ochraně**.

ROVNOST V SOUKROMÉM PRÁVU

- **Nikdo nemá svrchovanou soukromou moc nad jiným**
  - právní princip **svobodné vůle** v soukromé autonomii
  - **nikomu nelze** vnutit závazek
  - **nikdo nemůže** soukromě vynutit ochranu svého soukromého práva (vyjma svépomocí);
právní princip *nemo iudex in causa sua*
  - slabší člověk je soukromým právem chráněn

- **Zákonodárská metoda** (právní technika)
soukromoprávně rovného zacházení

SOUKROMOPRÁVNÍ OCHRANA SLABŠÍ STRANY

■ Slabší člověk je soukromým právem chráněn

1. nezletilec, *srv. práva dítěte*
2. nesvéprávný
3. zaměstnanec
4. pacient nebo klient
5. spotřebitel
6. nájemce bytu
7. původce výtvorů, *např. autor* *či vynálezce*
8. menšinový akcionář aj.

ZÁKAZ ZNEUŽITÍ MONOPOLU

- **Monopol**

1. přirozený
2. právní (výhradní koncese)

- **Smlouva připojovací (adhézní)**

obchodník s elektřinou je **povinen uzavřít** smlouvu o dodávce elektřiny s **každým**, kdo splňuje předpoklady (**legální smluvní přímus**) a zákazník podepisuje **smluvní formulář** předložený monopolistou, jehož obsah **nemůže** měnit;
srv. např. energet. z. č. 458/00 Sb.

ROVNOVÁHA A VZÁJEMNOST SOUKROMÝCH PRÁV

■ Přirozený zákon rovnováhy

(Gleichgewichtsgesetz, Law of Equilibrium)

■ Vzájemnost (reciprocita) smluvních plnění

1. *do ut des,* dávám, abys mi za to něco dal
2. *do ut facias,* dávám, aby za to pro mne něco učinil
3. *facio ut des,* činím něco, abys mi za to něco dal
4. *facio ut facias,* činím něco, abys za to něco učinil
pro mne

SOUKROMÉ POMĚRY

1. osobní nebo majetkové všeobecné
2. tvůrčí
3. hospodářské vč. soutěžních
4. obchodní
5. pracovní aj., např. pojistné

1. **osobní stav** (status), *např. manželství*
2. **jiné soukromé poměry**, *např. závazky*

SVOBODA SOUKROMÝCH POMĚRŮ

Vše dovoleno, co není zakázáno
čl. 2/3 LZPS, čl. 2/4 Ú, § 51, 491/1 o. z.

- **Svoboda vývoje lidské osobnosti**
vč. svobody tvorby
- **Vlastnická svoboda**
  - vlastnictví zavazuje = zákaz zneužití práva vlastnického na úkor jiného
- **Smluvní svoboda**
  - volba účelu, obsahu a formy závazku, smluvní strany, smluvního typu nebo atypu

SVOBODA VŮLE

Nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá

čl. 2/3 LZPS, čl. 2/4 Ú

- **Soukromá (privátní) autonomie**
- *např. svobodná práce* ✕ *nucená práce (trest)*
- **Ius dispositivum**
každý si svobodně upravuje svá soukromá práva a stát se tomu poddává,
není-li výjimečně vázán:
- **Ius cogens**

SMLUVNÍ PŘÍMUS

- **Smluvní přímus** *ex lege* nebo *ex contractu*

Příklad:

Zákonná **kontraktační povinnost** uzavřít i **proti své vůli** *např. pojistnou smlouvu* o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou:

- při výkonu povolání, *např. advokáta*
- provozem silničního motorového vozidla

= přímus právně **jednat** i proti své vůli v zájmu ochrany **slabšího** (klienta) nebo ochrany **všeobecného dobra s volbou s kým jednat** (volba pojistitele).

DISPOZITIVNOST SOUKROMOPRÁVNÍCH NOREM

- **Obecné pravidlo dispozitivnosti**
(§ 2/3 o. z.); zákon se **poddává** volnímu odchýlení se **s výjimkami**:
  1. **výslovný zákaz** odchýlení se od zákona
  2. **z povahy zákona vyplývající zákaz** odchýlení se, a to:
    - u **práv osobního stavu** (statusových)
    - hrozí-li tím **újma** jinému nebo veřejnému pořádku

SOUKROMÉ PRÁVO

PODDAJNÉ NEBO DONUCUJÍ

1. soukromé právo poddajné

čemu?

stát se poddává svobodné vůli lidí nebo právnických osob

2. soukromé právo výjimečně donucující

jak?

stát donucuje zákonem i proti svobodné vůli, je-li k tomu sdostatek rozumný důvod

PRÁVOVĚDNÉ METODY TVORBY SOUKROMÉHO PRÁVA

■ Zákonodárné (legislativně technické) metody

1. metoda souladu s **přírozenými** právy
2. metoda **ústavní konformity**
3. metoda **rovnosti** v soukromých právech
4. metoda **mezinárodní a komunitární konformity**
5. metoda **vyšší abstrakce**; *např. generální klausule*
6. metoda **kasuistická**; *např. zvláštní skutkové podstaty*
7. metoda **konvenčních** pravidel; *např. Legislativní pravidla vlády právní formou usnesení vlády*

IUS CIVILE

- **Základ římského práva**

právní instituty vlastnictví, držby, dědictví, kupní smlouvy, daru, nájmu aj.

6. stol. *Corpus iuris civilis*

- **Převzetí římského práva**

12. - 16. stol. západní a střední Evropa

- **Právně dějepisný a pojmově propedeutický význam římského práva**

PŘEVAŽUJÍCÍ EVROPSKÁ TRADICE

1. židovsko-křesťanské náboženství
2. klasická řecká filozofie
3. římské právo

DRUHY SOUKROMÝCH PRÁV

1. **osobní právo statusové**; *srv. zletilost, svéprávnost* aj. osobní stav
2. **jiná osobní práva**; *např. právo na ochranu osobnosti*
3. **majetková práva**; *např. právo dědické*
  1. **práva absolutní**; *např. právo vlastnické*
  2. **práva relativní**; *právo závazkové*

VĚDECKÁ SOUSTAVA SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Obecné soukromé právo** (právo občanské)
(droit civil, das Zivilrecht, das bürgerliches Recht); ius generale

- **Zvláštní soukromá práva**
  1. právo obchodní
  2. právo cenných papírů
  3. právo pracovní ~~✘~~
  4. právo průmyslového vlastnictví ®
  5. právo soukromé mezinárodní

SOUSTAVA PRÁVA OBČANSKÉHO

- **Přirozené zásady právní**
- **Osobní práva osobního stavu (statusová práva)**
  - lidí
  - právnických osob
- **Právní ochrana přirozeného osobnostního práva**
- **Právo rodinné**
- **Majetková práva absolutní (věcná práva, právo dědické)**
- **Majetková práva relativní (závazková)**
- **Právo deliktní**

SVĚTOVÉ ZÁKONODÁRSTVÍ

ratio scripta

- **Prusko:** ALR 1794
- **Francie:** Code civil 1804
- **Louisiana:** Code civil 1808
- **Rakousko:** ABGB 1811
- **Německo:** BGB 1896
- **Švýcarsko:** ZGB 1907, obligace 1881
- **Itálie:** C. c. 1942
- **Nizozemí:** BW 1970 – 1992 (10 knih)
- **Québec:** C. c. Q. 1991
- **Rusko:** ГК 1994 – 1995 (2 části)

JINÁ POJETÍ

- **Anglie:** obecné právo (*common law*)
právo ekvity (*law of equity*)
precedenční právo (*case law*)
- **Uhersko vč. Horních Uher:** zvykové
(obyčejové) právo
- **USA:** *restatement of law* (opětovné shrnutí
precedentního práva, kompendium), ALI

SOUKROMOPRÁVNÍ ZEMĚPIS

■ Soukromoprávní soustavy

1. evropská kontinentální
Francie poč. 19. stol.
2. anglo-americká (*common law*)
Anglie poč. 12. stol.
3. islámská

■ **Soukromoprávní rodiny (okruhy)**

1. románská
2. germánská
3. skandinávská
4. anglo-americká
5. islámská
6. asijská
7. africká, např. kmenové právo

SROVNÁVACÍ VĚDA SOUKROMÉHO PRÁVA

■ Devíza

Lex multiplex ius unum

■ Cíl

1. **sjednocování** (unifikace) soukromého práva
2. **slad'ování** (harmonizace) soukromého práva
srv. též *rezoluce EP* (1989, 1994)
3. **přibližování** (aproximace) soukromého práva

DĚJINY

- **Rakousko vč. Čech, Moravy a Slezska:**
Codex Theresianus 1766, bez platnosti
Josefinisches Gesetzbuch 1786, jen první díl
ABGB 1811 (cís. pat. č. 946 sb. z. s.)
⇨ 1797 *Westgalizisches Gesetzbuch*
- **Uhersko vč. Horních Uher:** obyčejové právo
- **Československo:** převážně právní dualismus
1918 - 1950
Čechy, Morava a Slezsko: o. z. o. (ABGB)
Slovensko: uherské obyčejové právo
1937 vládní návrh čs. sjednocujícího o. z.

DĚJINY

- **Československo 1950 – 1964**

o. z. č. 141/50 Sb., přiblížení právu sovětskému ☹

1948 Ústava

1949 zákon o právu rodinném

1950 zákon směnečný a šekový

1953 zákon o právu autorském

1960 Ústava

1963 zákon o rodině

1963 zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

1963 zákoník mezinárodního obchodu

DĚJINY

■ Československo 1964 – 1992

o. z. č. 40/64 Sb., úpadek občanského práva ☹

1964 hospodářský zákoník, samostatně

1965 autorský zákon

1965 zákoník práce, samostatně

1969 zákon o odpovědnosti státu za škodu

1982 novela o. z.

1990 ústavní zrovnoprávnění vlastnických práv ☺

1990 zákon o nájmu a podnájmu nebytových prostor

1990 velká novela hospodářského zákoníku

1991 Listina základních práv a svobod ☺

1991 zákon o ochraně hospodářské soutěže

1991 velká novela o. z.

1991 obchodní zákoník

1992 zákon o ochraně osobních údajů

1992 zákon o zápisu věcných práv k nemovitostem

1992 zákon o cenných papírech

1992 federální koncept nového o. z.

1992 slovenská a česká Ústava ☺

PŘÍTOMNOST

- **Česko od 1993**

1994 zákon o vlastnictví bytů

1997 zákon o nadacích a nadačních fondech

1998 zákon o odpovědnosti za škodu vadou výrobku

2000 zákon o veřejných dražbách

2000 autorský zákon

2001 zákon o spotřebitelském úvěru

2002 všeobecná kolizní přednost ratifikovaných mezinárodních smluv ☺

2004 zákon o pojistné smlouvě

2004 platnost práva ES

KROKY K BUDOUCNOSTI

■ Česko

1996 široká koncepce o. z.

2001 věcný záměr o. z.

2002 úzká koncepce o. z.

2002 věcný záměr obchodního zákona

2005 pracovní návrh o. z.

2005 vládní návrh zákoníku práce

SJEDNOCOVÁNÍ SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Sjednocování právních norem**
- **Sjednocování judikatury**
- **Sjednocování soukromoprávních doktrín**

- **Společný základní světonázor a všelidské hodnoty**
- **Pojem práva a soukromého práva zvlášt'**
- **Teorie pramenů práva**
- **Právní metodologie**
  - tvorby práva
  - používání práva
    - teorie výkladu práva
- **Teorie argumentace**
- **Teorie legitimace práva (ospravedlnění)**

GLOBALIZACE SOUKROMÉHO PRÁVA

- **Světové sjednocování (unifikace):**
  1. **práva občanského**
    - mezinárodní smlouvy
  2. **práva obchodního**
    - mezinárodní smlouvy
    - *lex mercatoria* aj. *soft law*; např. zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT (1994, 2004)
- **Volba práva u závazků s cizím prvkem**

SVĚTOVÉ NEBO EVROPSKÉ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE

- **Spojené národy (UN) v New Yorku**
  - Výbor pro práva dítěte
  - Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL)
- **Haagská konference mezinárodního práva soukromého v Haagu**
- **Mezinárodní ústav pro sjednocování soukromého práva (UNIDROIT) v Římě**
- **Rada Evropy (CE) ve Štrasburku**

- **Mezinárodní organizace práce (ILO) v Ženevě**
- **Světová obchodní organizace (WTO) v Ženevě**
- **Světová organizace duševního vlastnictví (WIPO/OMPI) v Ženevě**
- **Evropská patentová organizace (EPO) v Mnichově**

aj.

SVĚTOVÉ MEZINÁRODNÍ SMLOUVY

■ Spojené národy

hard law:

1. *Úmluva o právech dítěte (1989)*
(sděl. č. 104/91 Sb.)
2. *Úmluva OSN o smlouvách
o mezinárodní koupi zboží (1981)*
(sděl. č. 160/91 Sb.)

„PRÁVO NENÍ TEXT“

- **Sjednocování soukromého práva jednotným výkladem:**

1. mezinárodních **smluv**
2. právních **předpisů**
3. právních **jednání** (úkonů)
4. právních **rozhodnutí**; zejm. judikátů

- **Doktrinární význam světové právní vědy**
- právní hermeneutika = umění výkladu práva

OTEVŘENÉ PRÁVNÍ POJMY

- **Sjednocování soukromého práva používáním otevřených právních pojmů**
  - *open concepts, open textures, např. dobrá víra*
  - generální klausule
  - překonávání odlišností soukromoprávních soustav skrze **společné právní jádro**, např. v EU
- **Doktrinární význam světové srovnávací vědy soukromého práva (komparatistiky)**

OTEVŘENÉ PRÁVNÍ POJMY

■ **Dobrá víra** (*bona fides*)

vědomý stav ducha,
spočívající v přesvědčení o subjektivním
právu nebo o jednání po právu
vzhledem ke všem okolnostem,
s nímž právní řád spojuje právní následky

*např. vydržení práva, mala fide závazek vydat i užitky
z bezdůvodného obohacení, zápisná překážka známek.*

OTEVŘENÉ PRÁVNÍ POJMY

- **Dobré mravy** (*boni mores*)

způsoby chování bez újmy jinému člověku,
zvířeti nebo přírodě,
s nimiž právní řád spojuje právní následky

*např. negativně překážka platnosti smlouvy
nebo výkonu práva, zápisná překážka
známková*

OTEVŘENÉ PRÁVNÍ POJMY

■ Veřejná morálka

veřejné povědomí o chování,
které není způsobilé veřejně pohoršit,
s nímž právní řád spojuje právní následky

*např. negativně zápisná překážka průmyslově
vzorová*

OTEVŘENÉ PRÁVNÍ POJMY

■ **Veřejný pořádek** (*ordre public*)

stav věcí,
vyklučující nebezpečí veřejné poruchy
způsobilé ohrozit kohokoli,
s nímž právní řád spojuje právní následky

*např. negativně zápisná překážka známková;
výhrada v soukromém právu mezinárodním*

1. **zákonodárství nemá definovat** neurčité právní pojmy, ale ponechat jejich vymezení až na jejich použití na konkrétní případ
2. **právní doktrína má definovat** tyto pojmy vymezením jejich účelu a obsahu
3. **judikatura nemá definovat** tyto pojmy, nýbrž je používat na určitý případ

ODSTRAŇOVÁNÍ TVRDOSTI

1. Tvrdost (*hardship*) práva soukromého

- ✘ používání otevřených právních pojmů v jednotlivé věci (generální klausule)
- ✘ ústavně konformní výklad
- ✘ *rebus sic stantibus*, smlouva za daného stavu s následnou změnou okolností ➔ zánik závazku § 50a/3 o. z., 292/5 obch. z.
➔ změna závazku soudem, § 99 z. r.

2. Tvrdost práva veřejného

- ✘ rozhodnutí na základě správního uvážení v jednotlivé věci;
např. ve veřejném zdravotním pojištění

NOTORIETY

- **Skutečnosti obecně známé,**
které netřeba dokazovat (§ 122 o. s. ř.)
  - přírodní, *např. sled ročních období*
  - společenské, *např. sled dnů v týdnu*
- **Zásadní nepatřičnost** v právu trestním
(platí *in dubio pro reo*)

SJEDNOCOVÁNÍ JUDIKATURY

- **Evropský soud pro lidská práva**
ve Štrasburku
- **Nejvyšší soud v Brně**
  - stanoviska ke sjednocování rozhodování soudů v civilních věcech
  - Sb. soud. rozh. a stan.

- **Soudní rozhodnutí zásadního významu po právní stránce**
  1. **právní otázka zásadního významu (pro věc určující)**
  2. **odpověď na ni má obecný dopad na všechny případy obdobné povahy**

EVROPEIZACE SOUKROMÉHO PRÁVA

■ Rada Evropy

- mezinárodní smlouvy, *např. Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (1975)*; sděl. č. 47/01 Sb. m. s.
- doporučení

■ Evropská společenství

- **prvotní zdroj**: mezinárodní smlouvy
- **druhotný (odvozený) zdroj**:
nařízení, směrnice, rozhodnutí, stanoviska
a doporučení

PRÁVO EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ

1. **bezprostřední použitelnost práva ES**
2. **kolizní přednost práva ES před státním zákonem; srv. čl. 10 Ú**
3. **soukromoprávní odpovědnost státu**
za škodu jedinci porušením práva ES
4. **bezprostřední účinek práva ES**
v **soukromých** i veřejných poměrech

■ **Sjednocování soukromých práv v ES**

např.

- **právo obchodních společností**

1. evropské hospodářské zájmové sdružení (EZHS), (nař. 1985)
2. evropská společnost (SE) a holdingová evropská společnost, (nař. 2001)

- **soukromé právo mezinárodní**

Úmluva o právu použitelném pro smluvní závazky (1980)

■ **Slad'ování soukromých práv v ES**

- **jednotný trh vč. soukromoprávní ochrany spotřebitele;**
co je mimo jednotný trh, zůstává stranou
- **právní síla a forma směrnice**

IUS COMMUNE EUROPAEM

- **Evropské soukromé právo (akademické)**
  - evropský zákoník smluvního práva (ECC)
  - principy evropského smluvního práva (PECL)
  - společné jádro soukromého práva v Evropě
  - evropský občanský zákoník
  - evropské deliktní právo
  - evropské rodinné právo

- = **nadstátní (odbornické) právo** (*soft law*)

PRAMENY VZNIKU ČESKÉHO OBČANSKÉHO PRÁVA

■ Ústavněprávní principy

1. právního státu
2. svrchovanosti zákona

■ Formální prameny právních norem

1. mezinárodní (mezistátní)
2. nadstátní
3. vnitrostátní

■ Formální prameny vnitrostátní

1. ústavní
2. podústavní, *např. o. z.*

1. zákonné
2. podzákonné, *např. vl. nř., vyhl.*
3. psané (*ius scripta*)
4. nepsané (*ius nonscripta*), *např. zásady spravedlnosti* použitelné jako hmotné právo dle shodné vůle účastníků rozhodčího řízení

SOUSTAVA SOUKROMOPRÁVNÍCH ZÁKONŮ

- **Obecnost**

  - ▣ vlajková loď = o. z.

  - doprovodné lodě = obch. z., a. z., zák. pr. aj.

- **Podpůrnost**

  - nestanoví-li zvláštní zákon jinak,
použije se **podpůrně** o. z.

- **Přednost**

  - stanoví-li zvláštní zákon jinak,
použije se **přednostně** zvláštní zákon před o. z.

PŮSOBNOST SOUKROMOPRÁVNÍCH NOREM

1. věcná
  - přímá
  - analogická (*per analogiam legis*, § 853 o. z.,
per analogiam iuris, podle zásad práva)
zákon **případ neupravuje**, přičemž má být právně upraven,
pročež se použije zákonem upravený **případ obdobný**
2. časová; *srv. např. intertemporální právní normy*
3. územní vč. podpovrchu a nadpovrchu
4. osobní vč. **cizinců dle zásady národního zacházení**;
o. z. **není zvláštním zákonem soukromého práva
mezinárodního**

PÍSEMNICTVÍ

Rouček, Fr. – Sedláček, Jar. et al.:

Komentář k československému obecnému
zákoníku občanskému a občanské právo
platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

1. vyd. Praha: V. Linhart 1935 - 1937, sv. 1 - 6.

2. vyd. Praha: Codex Bohemia 1997 - 1998, sv. 1 - 6.

Gaius:

Učebnice práva ve čtyřech knihách.

3. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Doplněk 1999.

Překl. *J. Kincl.*

Justiniánske inštitúcie.

1. vyd. Bratislava: Iura edition 2000.

Překl. *P. Blaho*.

Kincl, Jaromír:

Dicta et regulae iuris aneb právnické mudrosloví
latinské.

1. vyd. Praha: Univerzita Karlova 1990.

Rebro, Karol:

Latinské právnícké výrazy a výroky.

1. čes. vyd. Praha: IŽ 1999.

Překl. E. Charous.

